

Oldos Haksli

Category:

Filosofiýa, Goşgular, Hekaýalar, Kitapcy, Nukdaýnazar, Romanlar, Ýazyjy şahyrlaryň we alymlaryň terjimehaly

написано kitapcy | 22 января, 2025

Oldos Haksli OLDOS HAKSLI

Oldos Haksli, dünýä belli iňlis ýazyjysy.

Oldos Leonard Haksli 1894-nji ýylyň 26-njy iýulynda Angliýanyň Godalming diýen ýerinde tanymal Hakslileriň maşgalasynda dünýä indi.

Gelejekki ýazyjy Eton kolležinde okap ýören döwürleri görejinden näsaglyk tapynýar we gözlerinden jyda düşmek howpy abanýar. Şol zerarly ol okuwyny taşlamaga mejbur bolýar.

Soňra ol Oksford uniwersitetuniň Balliol kolležinde okaýar. Haksli esasan romanlary we esseleri bilen giňden tanalýanam bolsa, çeper edebiýatyň beýleki žanrlarynda-da öndümlü işläp, ençeme hekaýalary, goşgulary, kinofilmler üçin kyssalary, senariýalary döretdi.

Oldos Haksli romanlarynda we esselerinde sosial kadalary we ideallary, ylymyň adamzat durmuşynda nädogry maksatlar üçin ulanylmagyny tankyt edýär.

Ýazyjy parapsihologiki we mistiki mazmunly pelsepeler bilen içgin gyzyklanypdyr we bu boýunça birnäçe makalalar, eserler ýazypdyr.

Hususanam «Gadymy pelsepe» («Perennial Philosophy») atly kitabynda filosofiýany gaýtadan ylmy jemgyýetçiligiň üns merkezinde oturtmagy başarypdyr. Şeýle-de onuň «Gaýduwsyz täze dünýä» romany distopiýa žanrynyň naýbaşy nusgasy bolup durýar.

Oldos Haksli 1963-nji ýylda ABŞ-da aradan çykýar.

■ «Üýtgeşik täze dünýä»

«Üýtgeşik täze dünýä» («О дивный новый мир» ýa-da «Прекрасный новый мир», iňl. «Brave New World») Haksliniň naýbaşy eseridir. Köplenç diýen ýaly biziň ýaşlarymyzyň hem «Brawo!»

görnüşinde ulanylýan iňlisçe «brave» sözi Şekspiriň döwründe «ajaýyp» diýen manyny berýärdi, ýagny eseriň adynyň asyl manysy «Ajaýyp täze dünýädir».

Romanda beýan edilýän wakalar Londonda, heniz gelmedik bir döwürde – XXVI asyrdan bolup geçýär. Wakalar distopiki dona bürendirilen. Ösüp barýan tehnologiýa, ýewgeniki usul we gipnopediýa (ukudaka öwrenmek) arkaly jemgyýet doly üýtgedilen ýagdaýa getirilen. Aslynda eseriň gürrüň berilýän dünýäsi utopiki we fantastiki suratlandyрма ýaly bolubam görnüp biler, ýöne bu ironiki bir utopiýa bolup, eserde adamzat sagdyn durmuşda ýaşaýar, tehnologiýa diýseň ösen we garyplyk doly ýok edilen, hemme halklaryň deň hukukly we hemmeleriň hemişelik bagtyýarlygy berkarar edilen dünýä suratlandyrylýar. Şeýle-de bolsa, ironiki ýagdaýda bu üýtgeşmeleriň ählisine kimler üçin juda ähmiýetli bolan ençeme gymmatlyklaryň ýok edilmegi bilen ýetilipdir. Bu dünýäde maşgala, medeni köpdürlilik, sungat, edebiýat, filosofiýa diýilýän zatlardan nam-nyşan ýok. Ford täze dünýäniň hudaýydyr. Aýratynam absolýut aýşy-eşreti diňe jynsy gatnaşykda bolmakda we organizme edýän täsiri iň minimal derejä düşürilen soma atly narkotiki serişdäni ulanmakda görýän jemgyýet ahyrynda gedonistik jemgyýete öwrülýär.

Romanyň ady Şekspiriň «Tupan» pyýessasynyň gahrymany Mirandanyň 5-nji perdäniň birinji sahnasyndaky çykyşyndan alnypdyr:

“O wonder!

How many goodly creatures are there here!

How beauteous mankind is!

O brave new world,

That has such people in’t!”

Ýagny:

«Şunça-şunça görkli janly-jandarlar,

Gidip-gelip, gelip-geçip dur mundan.

Neneň-niçik ajaýypmyş adamzat,

Ger kimde bar bolsa şeýle dünýäsi,

Yaşasyn bu ýowuz, üýtgeşik dünýä!»

Oldos Haksli bu romany 1931-nji ýylda Angliýada ýaşap ýörkä ýazýar. «Üýtgeşik täze dünýä» onuň başinji we ilkinji antiutopiki (ýa-da distopiki) äheňde ýazan romanydyr. Eser rus ýazyjysy Ýewgeniý Zamýatiniň «Biz» diýen distopiki romanyndan ýiti täsirlenmeleri öz içine alýar.

■ Eseriň käbir personažlary:

◇ Bernard Marks

Alfa-art psihology Marks siwilizasiýanyň turuwbaşdan kesgitlenen şertlerine meýletin razy bolmaklary üçin taýýarlanan we şertlendirilen döwrebap adamlaryň arasynda duýgy diýilýän zadyň nämedigine düşünýän aýratyn adamdyr. Muňa garamazdan Marks Londonyň Inkubasiýa we şertlendiriş merkezinde özüni betbagt duýýar. Sebäbi ol fiziki taýdanam beýleki alfa-artlardan tapawutlanýar (ýagny boýy kelte). Şonuň üçinem ol kemsidilmä duçar bolýar. Hatda onuň emeli ganyna spirtiň köp goşulandygyny aýdýarlar. Ýeke galmaga bolan isleg, mejburi jynsy erkinligiň öňi-ardy görünmeýän keýpi-sapasyndan ýaña bizar-peteňi çykan Bernard gaçmagy niýetine düwýär. Şonuň üçin onuň öňki ýaşayyş şertleriniň häzirem dowam edýän az sanly wagşy zolaklarynyň birine (Nýu Meksika) eden syýahaty derdine dowa bolmadygam bolsa, yzyna gaýdanda ýany bilen Londona gelen «Wagşy» tehnologiki siwilizasiýanyň gelip ýeten derejesine başga bir nukdaýnazardan baha berýär. «Wagşy» olara nämeleri ýitirendiklerini ýatladýar.

◇ «Wagşy» (John the Savage)

Lindanyň we Tomasyň ogly. Täze dünýäniň ýaşayjysy Linda Nýu Meksikada gezip ýörkä Jondan göwreli bolýar. «Wagşy» eline düşen ýeke-täk kitap bolan Şekspiriň eserini durmuşyna çelgi edinýär. Ol bu dünýä şahyrana göz bilen seredip, göýä sirkiň oýunçy maýmyny hökmünde getirilen ýeri bolan Täze dünýäniň bolgusyzlyklaryna sonetler we pýessalar bilen garşy gitmäge çalyşýar. Ýöne Köne dünýäde «kesekidigi» ýa-da «teniniň reňkiniň başgadygy» üçin jemgyýetden çetleşdirilen, Täze

dünýäde bolsa ýaşar ýaly ibaly ýer tapmadyk «Wagşynyň» ruhy dünýäsi bu agyr göreşe döz gelip bilmeýär.

■ Romandaky personažlaryň adynyň alnan şahsyýetleri

- ◇ Bernard Marks – Bernard Şou we Karl Marks,
- ◇ Lenina Krown – W.I.Lenin we Fanýa Kaplan (F.Kaplan – Leniniň janyna kast etjek bolup, şowsuzlyga uçran şahs);
- ◇ Polli Troskiý – Lew Troskiý;
- ◇ Benito Huwer – Benito Mussolini we Gerbert Huwer;
- ◇ Gelmult Watson – German won Gelmult we Jon B.Watson;
- ◇ Darwin Bonapart – Napoleon Bonapart we Çarlz Darwin;
- ◇ Gerbert Bakunin – Gerbert Spensr we Mihail Bakunin;
- ◇ Mustafa Mond – Mustafa Kemal Atatürk we Alfred Mond;
- ◇ Primo Mellon – Migel Primo de Riwera we Andre Mellon;
- ◇ Sarožini Engels – Fridrih Engels we Sarožini Naidu;
- ◇ Fifi Bradlaugh – Çarlz Bradlaugh;
- ◇ Žan-Žak Habubulla – Žan Žak Russo we Habubulla han. Ýazyjy şahyrlaryň we alymlaryň terjimehaly